

TAKVİMDE BU AY ATATÜRK

16 Mart'tan 23 Nisan'a: İşgalden Direnişe!

Başlarken biraz söyleşmek isterim "Takvimde Bu Ay Atatürk" sayfası üzerine. Doğrusu Mavi'nin tam kalbinde bu sayfa ile yer almam teklif edildiğinde heyecana kapıldım. Bugüne dek bütün araştırmalarım karşın O'nu anlatmak, bu görevin laykıyla üstesinden gelmek zor. Düşüncelerimi ifade ettiğim aldığım cevap aynen şöyleydi. "Bu milletin çocuklarına 'Atatürk'ü ve Kurtuluş Destanımızı' anlatmak boynumuzun borcu." Bu söze başka türlü cevap vermek mümkün değildi. Bugünden itibaren dilimiz döndüğünce, gücümüz yettiğince her ay bilinmeyen yönleri ve ayrıntılarıyla O'nu ve tüm şehitlerimizi bu sayfada yad etmek için buluşacağız. Umarım başarırız. Az sözle çok şey anlatan eşsiz sanat şiire tutunup başlayalım öyleyse. Nazım'ın İstanbul'un işgali üzerine yazdığı, tamamını her okuyuşumda o anları iliklerimde hissettiğim dizelere...

Üçümüzü uykuda kesti kafir,
kurşuna dizdi ikimizi.

Şimdi üçümüz:

Abdullah ve Osman ve Abdülkadir,
taşları yan yana yatar Eyüp'te.

Arama, bulamazsın ikimizin kabrini,
belki maşrıktı, belki mağripte,
biz de bilemeyiz yerini.

Uykuda kestiler üçümüzü,
kurşuna dizdiler ikimizi,
Ahmet oğlu Nasuh arkadaşımın adı,
Reşadiyeli Veli oğlu Memet benimkisi.

Bir de altıncımız var,
kara kaytan bıyıklı bir şehit,
son mekanı şöyle dursun, adını da bilen yok...

Şehzadebaşı'ndan her geçişimde, bir anıt hayal ederim; üzerinde Nazım Hikmet'in Kuvayi Milliye Destanı'ndan bu dizeler yazılı! 16 Mart'ta İngilizlerin bastığı karakol binasını akıbetini bilmiyoruz. Nice tarihi eserimiz yıkılmış, yok olmuşken o küçük yapının ayakta korunmasını beklemek beyhude ama o sabah yataklarında uyurlarken şehit edilen askerlerin anıları için bir anıt dikemez miydik? Onlar İstanbulumuzun alçakça işgalinin sembolüydüler.

Nazım'ın aynı şiirde tarif ettiği gibi, çakır gözlü gü-lümüz, İstanbul'un ırzına geçildi o gün. 16 Mart 1920 günü tarihimizde kara bir sayfa. Türkleri sadece İstanbul'dan değil, Anadolu'dan da silmek isteyen sömürgeciler, masa başında istediklerini alabilmek için başkentimizi işgal ederek gözdağı verdiler. Sabahın 6'sında Şehzadebaşı Karakolu'nu basıp 5 askerimizi alçakça katlettiler, ardından Harbiye ve Bahriye Nezaretleri gibi diğer önemli kurumlara girdiler. Karşılaştıkları subayların silahlarına el koydular. Meydanları ve caddeleri denetim altına aldılar.

İşte o günden sonra korkaklar ve cesurlar, hainler ve vatansaverler arasındaki saflaşma netleşti.

İşte o günden sonra Ankara, Mustafa Kemal'in olağanüstü önderliğiyle vatansaverlerin umudu olmaya başladı. Ama bu hiç de kolay olmadı. 16 Mart'tan 23 Nisan'a giden süreç, yakın tarihimizin en kritik dönemlerinden biridir. Başkent İstanbul'un işgalinden Ankara'da milli iradenin kurulmasına kadar geçen beş hafta "ateş ve ihanet" doludur.

İşgal kuvvetlerinin yayınladıkları resmi bildiri şöyle bitiyordu:

"Bu sıkışık zamanda herkesin görevi, Osmanlı Devleti'nin yıkıntısından yeni bir Türkiye yaratmak için yaptıkları delilikte son bir umudu da yok etmek isteyenlerin aldatmalarına kapılmamak ve padişahlık başkenti olarak kalan İstanbul'dan verilecek emirlere uymaktır."

İstanbul ve Anadolu'daki Türklerin önünde iki seçenek vardı: Ya işgal altındaki İstanbul'un emirlerine uyacaklardı, ya da direnişi seçerek "delilik yapan" Ankara'nın!

Ne hükümetin, ne Padişahın direnmek gibi bir kararı yoktu. İstanbul'daki milliyetçiler bile şaşkındılar. Bir gerekçe yokken niçin İstanbul işgal edilecekti? Mesela Rauf (Orbay) Bey, Atatürk'ün her an işgal gerçekleşebilir uyarısını ve Ankara'ya geçme çağrısını dikkate almamıştı.

İşgal günü Rauf Bey, yanında iki milletvekili, Abdülaziz Mecdi ve Hoca Vehbi Efendi ile birlikte Yıldız Sarayı'na çıktı. Vahdettin, İtilaf Devletleri'nin gücü karşısında direnmenin boşa olacağını anlattı. Vekiller ise, Misak-ı Milli dediler, milletçe birlik oluruz dediler ama Padişahın düşüncesi o yönde değildi. Rauf Bey, "Padişahım, milletin sizden istediği, Meclis kararı

Mavi Gök Dergisi

Özgür Billur

olmadan herhangi bir uluslararası belgeyi imzalamamaktır" deyince Vahdettin birden ayağa kalkarak,

"Rauf Bey! Bir millet var, koyun sürüsü... Buna bir çöban lazım, o da benim" dedi ve görüşme böylece sona erdi. Onun ruhu ve aklı Saray'ın dört duvarına hapti.

O esnada, Misak-ı Milli olarak bilinen ve Ankara'ya yakın milletvekilleri, İngilizler tarafından tutuklanıyordu. Mustafa Kemal'in korktuğu başına gelmişti. 11 vekil, iki gün sonra Malta'ya sürgün edildiler. Rauf Bey ise Yıldız Sarayı'ndan Meclis-i Mebusan'a döner dönmez tutuklandı.

Mustafa Kemal, İstanbul'un işgalinin telgraf memuru Manastırlı Hamdi'den alır almaz, Heyet-i Temsiliye ile durum değerlendirmesi yaptı ve tüm valilik ve kolordu komutanlıklarına işgali kınayan bir telgraf gönderdi. Ardından da Heyet-i Temsiliye adına genelgeler... Paşa, adeta hükümet başkanı gibi emirler veriyordu. İlk işi Anadolu'daki işgal güçlerinin subaylarını derdest ettirmek oldu. Bunlar içinde İngiliz Başbakanı Lord Curzon'un yeğeni Yarbay Rawlinson da vardı. O Rawlinson ki, Erzurum Kongresi öncesi, Mustafa Kemal Paşa ile görüşüp Kongre toplanırca hiç iyi olmaz, diyerek tehdit eden kişiydi. Bu küstah İngiliz ve diğer işgalci subaylar, yaklaşık 21 Ekim 1921 tarihinde Malta'ya sürülen milliyetçi isimlerle esir değiş-tokuşu antlaşmasına kadar tutuklu kaldılar.

Ardından demiryollarının ve telgraf merkezlerinin denetim altına alınmasını emretti. Tüm banka, Düyun-u Umumiye ve Tekel yönetimlerden ellerindeki mevcut paraları Heyet-i Temsiliye'ye bildirmelerini ve İstanbul'a kesinlikle para göndermemelerini istedi.

Bu ne güç, bu ne cüret, diyorsunuz! Cüret kısmı doğru, ama güç konusu pek görüldüğü gibi değil. Yasal bir yetkisi olmadığı gibi, kimi millici komutanlar da Harbiye Nezareti dururken, Mustafa Kemal'den emir almayı garip karşılıyorlardı. Bunlar arasında bir süre sonra Millî Mücadele'nin en önemli komutanlarından olacak isimler de vardı. Harbiye Nazırı ise Atatürk'ün değişmez Genelkurmay Başkanı olacak Fevzi Çakmak'tı. Fevzi Paşa o gün Şehzade Karakolu Baskını'nı kınamış, fakat askeri birliklere direnmeme talimatı vermişti. Dahası Anadolu'daki komutanlara İstanbul'a tabi olmaları gerektirdiğini bildirmişti. Yani Mustafa Kemal'in işi hiç de kolay değildi. Onun gücü ve cesareti, haklılığına inancından geliyordu. Genel kabul görmüş tarihi okurken millî mücadele boyunca yakın arkadaşları ile büyük bir dayanışma içinde olduğu algısı oluşsa da en başta en yakınları ile mücadele etmek zorunda olduğunu tarihi belgelerle belirtmemiz gerekir. Mustafa Ke-

mal İstanbul'da artık hiçbir milli tavrın çıkmayacağını görüyordu. Önündeki görev diğer komutanlara ve milli güçlere bunu göstermekti. Bu nedenle yeni meclis çağrısı yapması zorunlu hale geldi.

Meclis-i Mebusan, tutuklamaların devam etmesi üzerine güvenli bir ortam oluşana kadar meclis görüşmelerini erteleme kararı aldı. Bunun üzerine Mustafa Kemal, 19 Mart günü, yani işgalden 3 gün sonra, tüm valiliklere ve kolordu komutanlıklarına bir telgraf çekti. Bu telgrafta,

"Milletin bağımsızlığını ve devletin kurtarılmasını sağlayacak tedbirleri düşünmek ve uygulamak üzere, millet tarafından olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisin, Ankara'da toplantıya çağırılması ve dağılmış olan milletvekillerinden Ankara'ya gelebileceklerin de bu meclise katılmaları zaruri görülmüştür" dedi ve seçimlerin yapılması ile ilgili talimatnameyi bildirdi.

İstanbul'da Kuvayi Milliye'yi destekleyen komutan ve gazetecilerin tutuklanmasına devam ediliyordu. Salih Paşa her ne kadar ılımlı olsa da, Ankara'ya açığıkta tavrı almıyordu. Vahdetin bu durumdan rahatsız olduğu için hükümet kurmak için Damat Ferit'i görevlendirdi. Yeni sadrazamın ilk işi İngiliz Yüksek Komiseri Robeck'i ziyaret etmek oldu. Robeck, kendi Dışişleri Bakanlığı'na, Damat Ferit'in "milli hareketi bastırmak için göreve geldiğini" söylediğini rapor ediyordu.

Mustafa Kemal ise, bir yandan yeni Meclis'in açılma hazırlıkları içindeyken, bir yandan da İstanbul'dan kopmak konusunda kararsız olan komutanları ikna etmeye çalışıyordu. Bunlardan biri olan Fahrettin (Altay) Bey, yıllar sonra Atatürk'le o günlerde yaptığı görüşmeyi şöyle anlatmıştı:

"İngilizler, yeni bir kuvvet gönderir, her taraftan bizi sıkıştırırlarsa davranışımız ne olacaktır? dedim.

Gülerek, 'Karşı koyarız, son kalanlarımız, bir tepede hayatlarına son verirler. Gelecekte, burada yatanlar vatanlarını kurtarmaya çalışırlardı, diye yazılı bir taşa sahip olabilirlerse ödülleri bu olur' buyurdular. İçim sızladı. Kayıtsız şartsız

o an emirlerine karar verdiğimi söyleyebilirim".

Fahrettin Altay, 9 Eylül'de İzmir'e giren Süvari Birliğimizin komutanıdır ve ölümüne kadar hep Atatürk'ün yanında yer almıştır. Yine Milli Mücadele büyük yararları olan Bandırma'daki 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, İstanbul'la ilişkileri sürdürmek gerektiğini düşünürken Mustafa Kemal ona "İstanbul'daki nezaretlerle görüşmek, İngilizlerle haberleşmekten başka bir şey değildir" cevabını vermişti.

Nisan ayının başında İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Halide Edip, Yunus Nadi, Adnan Adıvar, Celalettin Arif gibi önemli isimler İstanbul'dan ayrılarak Ankara'ya geçtiler. Mustafa Kemal, gelenleri garda karşılıyordu. Bir kasaba görüntüsündeki Ankara, milliyetçilerin umudu olmuştur. *6 Nisan'da Atatürk'ün talimatıyla Kurtuluş Savaşımızla ilgili haberleri yurda ve dünyaya duyurmak için Halide Edip ve Yunus Nadi tarafından Anadolu Ajansı kuruldu.*

Sonra milletçe ateşi ve ihaneti gördük...

10 Nisan günü Şeyhülislam Dürrizade Abdullah bir fetva yayınlarken, Kuvayi Milliye asilerinin katledilmesinin dinen farz olduğunu ilan etti. Bu fetva İngiliz uçaklarıyla Türk köylerine dağıtıldı. Bu fetvaya karşı, Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi tarafından yazılan 153 din adamının imzaladığı bir karşı-fetva yayınlandı. Bu fetva Anadolu Ajansı marifetiyle duyuruldu.

Aynı günlerde Ankara'ya bağlı milli güçleri bastırmak için Kuvay-ı İnzibatıye, diğer adıyla Hilafet Ordusu kuruldu. Kuvayi Milliye'ye karşı isyan eden Anzavur İstanbul Hükümeti tarafından Paşa ilan edildi ve Anzavur'un adamlarına silah dağıtmak için İngilizler'den yardım istendi. Ayaklananlar sadece Anzavur değildi. Bolu ve Düzce'de başlayan ayaklanma Beypazarı'na kadar gelmişti. Geyve'de bulunan 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey, Meclis açıldığı gün, 23 Nisan'da Düzce'ye yürüdü ve isyancıların pususu sonucu şehit düştü. Ankara'da TBMM'nin açılış heyecanı varken, Hendek ve Adapazarı isyancıların eline geçti.

Tüm zorluklara rağmen Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan günü, Hacı Bayram Camii'nde kılınan Cuma namazından sonra, dualar okunup kurbanlar kesilerek açıldı.

Ertesi gün, Mustafa Kemal oybirliği ile Meclis Başkanı seçildi. Meclis sadece yasama değil, yürütme yetkisini de eline almıştı. Meclis Başkanı

► İşgal Kuvvetleri İstanbul'da vatandaşlarımızı istediği gibi sorgularken.

ayını zamanda hükümet ve devlet başkanıydı. Hükümet üyelerini Meclis kendi içinden seçecekti.

Mustafa Kemal'in teklifiyle kabul edilen kararlar içinde biri dikkat çekiyordu:

"Padişah ve Halife baskı ve zordan kurtulduğu zaman, Meclis'in tanzim edeceği kanuni esaslar dairesinde vaziyetini alır." Burada açıkça, Padişah'ın TBMM'nin buyruğuna bağlı olduğu ifade ediliyordu. Bu Meclis'e, Meclis-i Mebusan'ın devamı demek mümkün değildir. Yeni devletin ve yeni rejimin işareti daha ilk günden verilmişti. Öncelikli hedef yurdu işgalden kurtarmaktı elbette, ama 3 Mayıs'ta seçilen İcra Vekilleri Heyeti, yeni devletin bakanlar kurulundan başka bir şey değildi. Hariciye, İktisat, Maarif, Dahiliye, Adliye, Nafia, Maliye, Milli Müdafaa ve Şeriye Vekilleri ile adeta yeni devletin bakanlar kurulu oluşturulmuştu. Mustafa Kemal, TBMM'nin kurulmasıyla bir yandan Kurtuluş Savaşını dünya kamuoyu önünde meşrulaştırırken, bir yandan da Cumhuriyet rejimini adım adım hazırlıyordu.

TBMM, milli iradeyi tesis ederek Milli Mücadelenin askeri ve diplomatik başarılarına imza attı. Olağanüstü savaş koşullarında bile, Meclis'te uzun saatler süren tartışmalar yaşandı. Atatürk'ün muhalifleri tarafından çok zor durumda bırakıldığı anlar oldu. Hatta milletvekili seçilmesini engellemek için önerge bile verildi. Ama o asla Meclis'i tatil etmek gibi bir düşünceyi aklından hiç geçirmedi.

Kurtuluş Destanımızı layıkı ile anlatabilmek oldukça zordur. Her safhası, her sahnesi binlerce kahramanlık içerir. Bu sayfada her bulduğumuzda kesitler halinde paylaşacaklarımızın, üzerinde yaşadığımız bu toprakların nasıl vatan olduğu konusundaki bilinci pekiştireceğini düşünüyorum. Bu milletin çocuklarının en büyük ihtiyacı Atasını ve Tarihini bilmektir. Bir sonraki takvimde görüşmek dileği ile..